

Даница Лазовић*

Институт друштвених наука, Београд

ДЕКЛАРАЦИЈА ПРВОГ СВЕСРПСКОГ САБОРА – ПОДРИВАЊЕ ИЛИ ОПЕРАЦИОНАЛИЗАЦИЈА ДЕЈТОНСКОГ СПОРАЗУМА?

Сажетак

Комплексност политичких односа Србије и Босне и Херцеговине постаје нарочито изражена у временима кризе у међународним односима и поретку. Уз подршку дела међународне заједнице дошло је до активирања спорних питања из прошлости, што је резултирало усвајањем Резолуције о Сребреници при Генералној Скупштини Уједињених нација. Актуализацијом ове теме у први план истакнута је проблематика босанскохерцеговачке консоцијативне демократије—њени етнички и религијски расцепи као и питање договора политичких елита. Реакција Србије уследила је кроз одржавање Свесрпског сабора у Београду, на коме је усвојена Декларација о заштити националних и политичких права и заједничкој будућности српског народа. Значајан део садржаја Декларације односи се на Босну и Херцеговину, кроз промоцију продубљивања сарадње са Републиком Српском. Аутор заснива истраживање на претпоставци да Декларација представља оквир за хармонизацију односа између Србије и Републике Српске, чиме се у дејтонским предвиђеним оквирима слаби политичко јединство

* Имејл адреса: dlazovic@idn.org.rs; ORCID: 0009-0006-4211-3048.

и унутрашња кохезија у Босни и Херцеговини. Циљ аутора је да одговори на истраживачко питање: Да ли Декларација подрива дејтонски поредак БиХ или представља основ за операционализацију Дејтонским споразумом предвиђене могућности развитка посебних паралелних односа између Републике Србије и Републике Српске? Налази истраживања указују да одредбе Декларације правно гледано нису у супротности са Уставом БиХ, али производе последице које нарушавају договор елита као базичну претпоставку консоцијативне демократије, што проузрокује слабљење политичког јединства и кохезије на државном плану. У теоријском смислу, истраживање се ослања на Лајпхартов теоријски модел консоцијативне демократије. Истраживање је спроведено уз помоћ метода анализе дискурса и анализе садржаја.

Кључне речи: *Србија, Босна и Херцеговина, Декларација Свесрпског сабора, Резолуција о Сребреници, Дејтонски мировни споразум, криза, консоцијативна демократија.*

УВОД

Усвајање Резолуције о Сребреници при Генералној Скупштини Уједињених нација (ГС УН), као и усвајање Декларације о заштити националних и политичких права и заједничкој будућности српског народа на првом Свесрпском сабору, два су догађаја која указују на продубљивање кризе политичких односа Србије и Босне и Херцеговине (БиХ), те на мањкавости унутрашњег уређења босанско–херцеговачке консоцијативне демократије и политичку нестабилност БиХ. Два споменута документа усвојена су у периоду дубоке светске кризе, која се одвија на нивоу међународног поретка, институција и људског капитала (Pribićević 2024, 15). Да је до озбиљне кризе у међународном поретку дошло, најочигледније је кроз примере руско–украјинског рата и израелско–палестинског сукоба. Ова два сукоба показала су да пост–хладноратовски устројен међународни поредак није успео да испрати све друштвене, социјалне, економске,

политичке и технолошке промене својствене савременом свету. Неспособност дипломатија да преговорима пронађу решења за окончање сукоба, релативизација међународног права и поларизација унутар и међу државама/блоковима, обележја су актуелног стања, односно, транзиционог периода између пост–хладноратовског поретка и новог поретка у настајању.

Време оваких превирања посебно је компликовано и потенцијално безбедносно изазовно за пост–југословенски простор и односе међу државама које му припадају. Посматрано из угла теорије регионалног безбедносног комплекса, Србија и БиХ припадају балканском регионалном безбедносном поткомплексу унутар европског регионалног безбедносног комплекса (Buzan and Wæver 2003, 395). Односи међу државама које чине регионални безбедносни комплекс одређени су: „(...) кроз обрасце пријатељства и непријатељства, односно перцепције о оном другом и интеракцијом до које таква перцепција доводи” (Миленковић 2022, 221).

Дешавања уочи усвајања Резолуције о Сребреници, показала су да у самој Босни и Херцеговини није постојала потребна сагласност свих конститутивних народа, те да су заобиђене уставом предвиђене правне процедуре које подразумевају пристанак трочланог Председништва за покретање овакве иницијативе пред Уједињеним нацијама (Ђурић 2024). У члану бр. 5, став 3, Устав БиХ предвиђа да је Председништво овлашћено да води спољну политику државе и представља је при међународним и европским организацијама (Nansen Dialogue Center Sarajevo n.d., 41), док: „(...) свако иступање вањскополитичког карактера у име БиХ, треба бити засновано на начелу консензуса, у складу са уставним уређењем БиХ” (Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine 2020, 5). Заобилажење уставом предвиђених процедура може довести у питање читаво устројство на коме БиХ почива, јер се на тај начин угрожава консоцијативни оквир кроз манипулације у систему дељења власти, због чега се повећава вероватноћа за међугрупне тензије и подривање поверења (Lijphart 2008, 88).

Негативан став српског дела власти у БиХ, као и власти у Београду, везано за иницирање предлога и гласање у УН о Сребреници, исказан је кроз сазивање првог Свесрпског сабора. Сабор је окончан усвајањем Декларације о заштити националних и политичких права и заједничкој будућности српског народа, која се у великој мери односи на Босну и Херцеговину. Садржај

Декларације, од стране бошњачких и хрватских представника власти у БиХ перципиран је изразито негативно. О негативној перцепцији политичких лидера и реакцијама на Резолуцију и Декларацију, сведоче њихове изјаве које су анализирани у овом истраживању. На стварање могућности за усвајање оваквог документа утицали су фактори међународне и унутрашње политике, при чему је у овом истраживачком раду фокус на факторима унутрашње политике. Фактори унутрашње политике односе се на *доктрину српског света*, која је незванично промовисана од стране дела политичких лидера из Србије. Обриси доктрине српског света примећују се не само у изјавама политичких лидера, већ и унутар простора мејнстрим (*mainstream*) и алтернативних медија (Moskovljević 2022, 31–34). Фактори унутрашње политике односе се и на БиХ, тачније на њено консоцијативно демократско уређење и Устав, којим се предвиђа могућност да ентитети са суседним државама развијају посебне паралелне односе.

Истраживање је спроведено уз помоћ методе анализе дискурса и анализе садржаја. Анализом дискурса обухваћено је укупно десет изјава—пет изјава политичких лидера и представника заинтересоване јавности из Србије и Републике Српске, које се тичу усвајања Резолуције о Сребреници при ГС УН, као и пет изјава политичких лидера и представника заинтересоване јавности из БиХ, које се тичу усвајања Декларације Свесрпског сабора. Под изјавама представника заинтересоване јавности подразумевају се изјаве професора, политичких аналитичара и представника организације породица заробљених и погинулих бораца и несталих цивила. Анализа садржаја односи се на текст два документа—Устава БиХ и Декларације Свесрпског сабора. У теоријском смислу, рад је заснован на поставкама холандског теоретичара Аренда Лајпхарта (*Arendt Lijphart*) о консоцијативној демократији. Циљ аутора је да посредством одабраних научно—истраживачких метода, одговори на кључно истраживачко питање: „Да ли Декларација подрива дејтонски поредак БиХ или представља основ за операционализацију Дејтонским споразумом предвиђене могућности развоја посебних паралелних односа између Републике Србије и Републике Српске?”

ДЕЈТОНСКА КОНСОЦИЈАТИВНА ДЕМОКРАТИЈА

Теоријско полазиште истраживања засновано је на концепту консоцијативне демократије Аренда Лајпхарта. Погодност одабира овог теоријског концепта огледа се у основним елементима и специфичностима консоцијативне демократије, која је кроз Устав БиХ (Анекс IV Дејтонског споразума) као модел примењена у Босни и Херцеговини након завршетка ратних сукоба. Примену овог модела демократије у БиХ, који је након ратних дешавања наметнут „одозго“, омогућиле су специфичности међународног момента у коме су се одиграли ратни сукоби—нестанак баланса моћи (*balance of power*) који је постојао за време Хладног рата, али и унутрашње посебности тј. етничка и религијска хетерогеност присутна у босанскохерцеговачком друштву. Модел консоцијативне демократије, примењен у БиХ, био је двоструко користан у моменту потписивања Дејтонског споразума—окончана су ратна сукобљавања и створен је оквир у коме је за три најбројнија народа (Србе, Бошњаке и Хрвате) омогућена пропорционална институционална представљеност и препознато право на заштиту виталног националног интереса.

Проблематиком подељених, пост—конфликтних друштава бавио се Лајпхарт, који је у својим радовима закључио да је за овакве државе најпогоднији модел консоцијативне демократије, јер омогућава успоставу и одржање демократије (Родић 2016, 170). Овај модел демократије везује се за друштва са високим степеном етничких и религијских расцепа и за друштва подељена на супротстављајуће сегменте (Вучићевић 2011, 78–79). Како Лајпхарт истиче, консоцијативна демократија је модел који обухвата дељење власти (*power-sharing*) и потребу политичких елита за сарадњом (договором) уоквиреном међусобним поштовањем, зарад постизања заједничког циља—одржавања мира и стабилности у дубоко подељеним друштвима (Lijphart 1977, 25). Основна обележја консоцијативне демократије односе се на: постојање коалиције политичких лидера који су представници најзначајнијих групација у друштву; право вета којим се штите витални национални интереси; начело пропорционалне заступљености и самостално одлучивање о унутрашњим питањима (Вучићевић 2011, 82).

Премда је консоцијативни модел демократије погодан за успостављање демократског поретка у пост—конфликтним друштвима које карактерише висок степен сегментације и хетерогености,

овај модел одликује се и многим мањкавостима, које у одређеним ситуацијама и контекстима могу значајно нарушити успостављени поредак. Проблем се јавља у случају решења која су наметнута споља/одозго, као што је то случај са дејтонским аранжманом примењеним у БиХ, јер у овим ситуацијама постоји недоумица око дугорочне одрживости успостављеног система, посебно у контексту решености политичких елита да консоцијативни модел опстане (Пић 2017, 68). Поред дилеме о спремности политичких елита за сарадњу ради опстанка успостављеног система, приметна је и нестабилност консоцијативних демократија. Она се огледа у постојању тенденције кретања ка етноцентричним политикама, чији развој омогућава институционална архитектура изграђена на кључним етничким сегментима у друштву, чиме се укореењују етничке поделе и долази до застоја у нормалном функционисању демократских институција (Stojanović 2019, 30–31).

У погледу БиХ, Дејтонски споразум је створио комплексан политичко–институционални систем који је дао могућност доминације у процесу одлучивања етнички груписаним партијама (Chandler 2006, 17–18), док сам Устав БиХ афирмише етничке поделе и на основу њих дефинише састав најзначајнијих државних органа и територијалну организацију у држави. Територијална организација и политичка институционализација националних сегмената видљива је у готово државном статусу датом ентитетима и широкој политичкој аутономији датој кантонима у оквиру Федерације БиХ (Kasapović 2005, 4). Комплексност и вишеслојност институционалног система кроз који се дели власт између доминантних етничких заједница у БиХ (El Mufti 2008, 56–58), основ је за указивање на мањкавости консоцијативних демократија у погледу функционалности и дугорочног превазилажења нетрпељивости и сукоба.

Иако је у БиХ модел консоцијативне демократије примењен зарад хитног превазилажења непријатељстава и постизања мира, неколико деценија након сукоба довео је до: „(...) ситуације у којој елите постају учвршћене на власти, док су политичке одлуке у застоју, што онемогућава државу да ефективно функционише” (Lijphart 1977, 45). Политички застој одгледа се у различитим предлозима политичких елита три конститутивна народа око будућности устројства државе—од предлога бошњачких елита за кретање ка либералној грађанској држави, српских елита за условно очување садашњег стања и хрватских елита за јачање хрватског

националног сегмента тј. јачање федерализма кроз успостављање трећег, хрватског ентитета (Kasapović 2005, 13–15).

Узимајући у обзир елементарно неслагање политичких елита, може се закључити да овакве супротстављајуће концепције прете да наруше један од основних принципа постојања консоцијативне демократије—принцип сагласности и консензуса међу политичким елитама (15). Недостатак договора елита везано за питања од важности за државу и друштво исказан је у високој мери и у случају иницијативе за подношење предлога Резолуције о Сребреници при УН, али и у случају учешћа српских политичких елита из БиХ у креирању Декларације Свесрпског сабора.

Истраживање је фокусирано на политички договор елита тј. консензус о значајним друштвено–политичким питањима, који је један од кључних елемената консоцијативне демократије. Централни део истраживања односи се на анализу Уставом дефинисаних надлежности БиХ¹ и надлежности ентитета² са посебним фокусом на одредбу која предвиђа право ентитета да успостављају посебне паралелне односе са суседним државама, у контексту садржаја Декларације усвојене на првом Свесрпском сабору.

РЕЗОЛУЦИЈА О СРЕБРЕНИЦИ – РЕАКЦИЈЕ И ПОСЛЕДИЦЕ

Резолуција УН о Сребреници усвојена је крајем маја 2024. године, са 84 гласа за, 19 гласова против и 68 уздржаних. Иницијатори предложеног текста били су представници Немачке и Руанде, док је амандмане предложила Црна Гора (Glas Amerike 2024). Амандмани Црне Горе односе се на искључивање могућности колективне кривице и поштовање Дејтонског споразума у свим његовим одредбама (Политика 2024). Текстом Резолуције предвиђено је да 11. јул буде проглашен Међународним даном сећања на геноцид у Сребреници, док се истиче да је кривична одговорност искључиво индивидуална, те да се не може везати уз било коју етничку, верску или другу групу као целину (Glas Amerike 2024).

Иако Резолуције Генералне Скупштине УН имају ограничено правно дејство, њихово усвајање поседује велики политички значај и симболичку вредност. Из перспективе могућности њиховог

¹ Видети члан 3, став 1 Устава БиХ (Анекс бр. 4 Дејтонског мировног споразума).

² Видети члан 3, став 2 Устава БиХ (Анекс бр. 4 Дејтонског мировног споразума).

коришћења као инструмента убеђивања и легитимитета, закључује се да ови документи могу утицати на понашање држава у међународним односима, те на формирање и усмеравање мишљења међународне заједнице (Van den Rul 2016). Када се у обзир узме политички значај Резолуција ГС УН, није зачуђујућ број негативних реакција које су дошле из Србије и Републике Српске, везано за усвајање Резолуције о Сребреници. Званични Београд Резолуцију посматра као део шире западне политичко–дипломатске кампање против Србије, најпре везано за неразрешена питања попут Косова и Метохије и Босне и Херцеговине (Cantone 2024).

Жељка Цвијановић, српски члан Председништва БиХ, у писму упућеном свим шефовима мисија држава чланица УН, генералном секретару Антонију Гутерешу (*António Guterres*) и председнику Генералне скупштине УН Денису Френсису (*Dennis Francis*), истакла је да је иницијатива амбасадора БиХ при УН, Златка Лагумџије, неуставна, јер крши уставом предвиђене процедуре и негира улогу Председништва БиХ у вођењу спољне политике и иступању пред међународним организацијама. Додатно, Цвијановић је изразила бојазан да ће усвајање Резолуције наштетити помирењу, миру и стабилности у региону, јер ће подстаћи поделе, тензије и сукобе (Марковић 2024а). Коментаришући резултате гласања о Резолуцији, председник Србије Александар Вучић нагласио је да је већински део светске популације стао уз српски народ, те да покушај стигматизације српског народа није успео. Такође, Вучић је додао да овакви потези неће допринети регионалном помирењу (RTS 2024а). Председник Републике Српске, Милорад Додик, сматра да је због предлагања Резолуције, БиХ доведена пред највећу политичку кризу из које неће моћи да изађе. Председник овог ентитета нагласио је да нема заједничког живота са онима који крше Устав БиХ и њену Стратегију о спољној политици (N1 2024). На предлагање, садржај и усвајање Резолуције негативне коментаре упутио је и декан Правног факултета у Бањалуци, Витомир Поповић, који је нагласио да би кршење уставних процедура приликом подношења предлога Резолуције, могло да доведе у питање опстанак БиХ (Марковић 2024б). Председник Скупштине Републичке организације породица заробљених и погинулих бораца и несталих цивила, Бранимир Којић, сматра да је неопходно признати да су у Сребреници и Подрињу страдали и Срби, те да су прве жртве на том простору били управо Срби. Којић је додао да Резолуција неће имати позитивних ефеката

и да ће додатно доћи до слабљења већ нарушених односа између етничких заједница, посебно Срба и Бошњака. Којић наглашава да Резолуција може имати и последице по образовни систем, јер постоји намера да се сребренички геноцид нађе у уџбеницима, те да се овим документом „српском страдалничком народу ставља етикета геноцидног народа” (RTRS 2024).

Реакције и изјаве високих званичника и заинтересоване јавности из Србије и Републике Српске имају правне, политичке, међуетничке, безбедносне аспекте, али и аспекте правде у контексту признавања легитимитета другим, тј. српским жртвама за које сматрају да до сада нису адекватно препознате. Правни аспекти своде се на тврдње о кршењу устава БиХ (Анекс IV Дејтонског мировног споразума), непоштовању и кршењу одредби Устава о надлежностима Председништва БиХ, те кршења Стратегије о спољној политици БиХ. Политички аспекти повезују се са ставовима о негативном утицају једностранних потеза, као што је предлог Резолуције о Сребреници, на политичке односе унутар БиХ, као и политичке односе Србије и БиХ. Међуетнички аспект повезује се пре свега са растом међуетничких и међурелигијских тензија и подстицањем неповерења међу грађанима БиХ. Безбедности аспект подразумева бојазан о негативном утицају једностранних одлука, донетих без потребног консензуса конститутивних народа, на стабилност и мир унутар БиХ и региона Западног Балкана. На крају, аспект правде тј. једнаког признавања легитимитета свим жртвама рата у БиХ доводи се у блиску везу са процесом помирења, постконфликтне стабилизације друштва и смањења међуетничких и међурелигијских тензија у босанскохерцеговачком друштву. Константно истицање страдања и жртве само једне стране, у рату у коме је погинуло преко 100 хиљада грађана, припадника сва три конститутивна народа и све три доминантне конфесије, није рецепт за изградњу мира и стабилног друштва. Без залечивања траума проистеклих из насиља, није могуће говорити о дуготрајном и одрживом миру (Funk and Berry 2020, 1–3), јер подстрекивање групног виктимизујућег идентитета може да се посматра и као подстицај за будуће сукобе (Good and Funk 2020, 31).

У том смислу, последице усвајања Резолуције могу бити правне (повод другим конститутивним народима за злоупотребу и прекорачење Уставом дефинисаних надлежности, овлашћења и процедура), политичке и међуетничке (изазивање контрамера које

ће продубити већ постојеће анимозитете и погоршати међуетничке и политичке односе у БиХ и политичке односе између БиХ и Србије), безбедносне (последике које следе из јачања политичких и међуетничких несугласица) и последице које су засноване на правди, тј. признавању легитимитета српским жртвама (јачање културе сећања српског народа, заједничко обележавање дана страдања Срба у ратовима у XX веку, већа етничка мобилизација/хомогеност и подстицање образовних система да делују у складу са очувањем историјског сећања на учеснике у ратовима и страдале).

Политичке последице које су уследиле непосредно након усвајања Резолуције о Сребреници, највидљивије су у одржавању првог Свесрпског сабора у Београду, који је завршен усвајањем Декларације о заштити националних и политичких права и заједничкој будућности српског народа, чији је садржај и предмет овог истраживања.

ДЕКЛАРАЦИЈА СВЕСРПСКОГ САБОРА – РЕАКЦИЈА НА РЕЗОЛУЦИЈУ О СРЕБРЕНИЦИ ИЛИ ПРОДУКТ ИДЕЈЕ СРПСКОГ СВЕТА?

Главни резултат првог Свесрпског сабора одржаног у Београду, јуна 2024. године је усвајање Декларације о заштити националних и политичких права и заједничкој будућности српског народа. У уводном делу Декларације, наводи се правни оквир, као и општа начела на којима почива документ. Поред међународних декларација, пактова, конвенција, резолуција и других докумената на које се Декларација Свесрпског сабора позива, правни оквир на коме она почива, заснован је и на Уставу Републике Србије, Републике Српске и Дејтонском мировном споразуму, тј. Уставу БиХ.

У преамбули Декларације наводи се да су Србија и Република Српска стране које се залажу за: „(...) потпуно поштовање и доследно примењивање Општег оквирног споразума за мир у БиХ (...)” (RTS 2024b, 3). Иако се Декларација не бави само БиХ, већи део садржаја односи се на Дејтонски споразум и поспешивање сарадње у различитим сферама са Републиком Српском. У укупно осам тачака експлицитно се спомиње Дејтонски споразум, а главни закључци су да је поредак успостављен Дејтоном урушен, те да би Србија као потписница и гарант, требало да интернационализује проблем урушавања дејтонског поретка у БиХ (7–8).

Без обзира на критику тренутног стања дејтонског поретка, у Декларацији се истиче да Свесрпски сабор: „(...) прихвата и подржава правни поредак успостављен Дејтонским мировним споразумом (...)”, те да је Република Српска задовољна аутономијом коју овај споразум предвиђа, због чега се захтева да се он спроводи у свом изворном облику и да се осуди свако његово кршење и непоштовање (RTS 2024b, 8–9). Флексибилност у тумачењу одредби Дејтонског споразума, као и његово селективно примењивање, феномен је са којим се босанскохерцеговачко друштво суочава још од потписивања овог споразума (Jovandić, Đijković i Lončar 2020, 31).

Иако је први Свесрпски сабор одржан непосредно након гласања о Резолуцији о Сребреници у ГС УН, важно је истаћи да садржај усвојене Декларације мора бити тумачен у ширем контексту, који би омогућио боље разумевање њених одредби и циљева политичких одлучилаца. Током 2020. године, Александар Вулин, тадашњи министар одбране Србије, у савремени политички дискурс увео је термин *српски свет*, који је изазвао снажне и махом негативне реакције у региону, јер је овај термин довођен у везу са тзв. великосрпском идеологијом и ратним наслеђем из деведесетих година прошлог века. Идеја српског света нема јасно дефинисану садржину, али се као кључне димензије могу издвојити компоненте попут националне, културолошке, верске, психосоцијалне и територијалне (Љубомировић 2024, 112–124).

Уколико се одредбе Декларације посматрају из призме компоненти српског света које дефинише Љубомировић, примећује се да се свих пет наведених компоненти могу пронаћи у садржају овог документа. Текст Декларације прожет је у целини националном компонентом, будући да је синтагма *српски народ* кључна одредница на коју се ослања велики број усвојених закључака. Доносиоци Декларације полазе од „уједињеног националног интереса српског народа”, наглашавајући да је српски народ јединствена целина и истичући неопходност његовог националног окупљања (RTS 2024b, 3–6). Културолошка компонента односи се на истицање значаја очувања културног идентитета српског народа на његовом *културном простору*, подстрекивање развоја културних веза између Србије и Републике Српске, неговање српског језика и ћириличног писма, заштиту културно–историјског наслеђа, народног фолклора и обичаја, уметности и књижевности (5–10). Иако се Декларација води начелом слободе вероисповести и признаје значај другим,

мањинским конфесијама, Српска православна црква (СПЦ) истиче се као уједињујући фактор српског народа и: „(...) један од стубова националног, културног и духовног идентитета српског народа (...)” (6). Психосоцијални аспект Декларације подразумева неговање заједничког, српског националног идентитета који члановима групе даје осећај припадности и основ за политичку перцепцију друштвене стварности, посебно у контексту регионално присутних дихотомија „ми–они”. Акцентоване обједињености читавог корпуса српског народа, без обзира на установљене и међународно признате државне границе, за циљ има јачање свести о заједничкој и дељеној историји, етничкој и религијској мобилизацији, културним и другим вредностима, као и неговање историјског памћења. У том смислу, Декларација претендује да оснажује пре свега категорију колективитета (српског народа), који уједињено треба да чува своје специфичности, али и да у очима „њих” одаје утисак обједињености, снаге и кохерентности.

Територијални аспект Декларације је двојак—може се посматрати кроз призму регионалног нивоа, који укључује Србе из Србије, БиХ, Хрватске, Црне Горе и других суседних држава, али кроз призму ширег територијалног опсега тј. повезивања са Србима из дијаспоре. Територијално гледано, тежиште Декларације најпре је постављено на односе са Републиком Српском и поспешивање међусобне сарадње у многим областима и сферама од заједничког интереса. Додатно, Декларација се у неколико тачака бави и темом очувања јужне аутономне покрајине Косова и Метохије (КиМ) као интегралног дела територије Србије, те питањем права српског народа на КиМ, очувања угрожене културне баштине и споменика културе.

Међу представницима власти из БиХ упућене су бројне негативне реакције на одржавање Свесрпског сабора и усвојену Декларацију. Министар спољних послова БиХ, Елмедин Конатовић, истакао је да скуп у Београду представља наставак пројекта из деведесетих година прошлог века и да се заснива на политици хегемоније Србије у региону, чиме се угрожавају претпоставке за мир, стабилност и подривају шансе за остваривање регионалне сарадње (24Sedam 2024). председавајући Председништва БиХ, Денис Бећировић, на састанку са Високим представником Кристијаном Шмитом (*Christian Schmidt*), изразио је забринутост због опасног садржаја Декларације којом се ствара институционални однос

између административног дела БиХ–Републике Српске са другом државом–Србијом. Бећировић је приметио да се ради о документу који промовише великосрпске идеје и усмерен је против дејтонског уређења БиХ, због чега ће последица бити потпуна дестабилизација региона и БиХ (Dnevni avaz 2024). Енвер Халиловић, професор емеритус, на округлом столу организованом од стране Асоцијације независних интелектуалаца „Круг 99” и невладине организације „Чувари Босне”, Декларацију Свесрпског сабора окарактерисао је као правно–политичку агресију на БиХ, којом се врши удар против дејтонског уређења и која уоквирује сепесионистичке тежње Републике Српске против суверенитета и територијалног интегритета БиХ. Халиловић је нагласио да је овај документ по својој природи другачији од сличних докумената из прошлости, јер се одликује правно–политичким елементима и чињеницом да има државно обавезујући карактер. Главне одлике Декларације које препознаје Халиловић су: хегемонизам, етнополитика, верско–духовни елементи и културолошки сегмент (Anadolu Ajansı 2024). Члан Председништва БиХ, Жељко Комшић, Декларацију сабора види као политичко–верску платформу која служи са окупљање и припрему за нове сукобе у светлу актуелних геополитичких дешавања у свету (Radio Sarajevo 2024). Потпредседник Федерације БиХ, Рефик Лендо, Декларацију оцењује као документ који пружа правна и политичка средства за остваривање различитих идеолошких циљева, реализацију територијалних и историјских претензија националне српске политике. У том смислу, Лендо истиче да Декларација настоји да угрози територијални интегритет, суверенитет и независност суседних држава и да представља оличење подршке власти из Београда властима Републике Српске, у настојањима за урушавање дејтонског уставног поретка БиХ (Klix 2024).

Анализа издвојених изјава указује на то да се у босанскохерцеговачкој политичкој и заинтересованој стручној јавности, међу припадницима бошњачког и хрватског народа, на Декларацију и њен садржај, као и на саму идеју Свесрпског сабора, гледа изразито негативно. Све анализиране изјаве базирају се на мишљењу да се одредбама усвојене Декларације крши територијални интегритет, суверенитет и политичка независност БиХ. Изјаве садрже и критику Декларације из правног угла, будући да се сматра да овај документ крши Дејтонски мировни споразум–Устав БиХ. Такође, изјаве имају и шири, регионални контекст – Декларација је виђена

као документ који подрива регионалну безбедност, мир и стабилност и који негативно утиче на претпоставке за остваривање регионалне сарадње. На крају, садржај анализираних изјава показује да се у босанскохерцеговачкој стручној и политичкој јавности повлаче паралеле између ратног периода с краја прошлог века и данашњег времена, чиме се Декларација карактерише као природни наставак тзв. хегемонистички настројене великосрпске политике према БиХ и другим државама у суседству. У том смислу, закључује се да јавност у БиХ препознаје одређене елементе идеје српског света у усвојеној Декларацији.

ПОДРИВАЊЕ ИЛИ ОПЕРАЦИОНАЛИЗАЦИЈА ДЕЈТОНСКОГ СПОРАЗУМА?

У овом истраживачком раду, под појмом операционализација Дејтонског споразума подразумева се практично спровођење чл.3 става 2а) Устава БиХ, који предвиђа право ентитета да успостављају посебне паралелне односе са суседним државама, уколико то не крши принцип суверенитета и територијалног интегритета БиХ. Тачније, циљ је испитати да ли су области сарадње између Србије и Републике Српске, дефинисане Декларацијом Свесрпског сабора, у складу са предвиђеним облицима сарадње ентитета са другом (суседном) државом или представљају подривање Дејтонског споразума тј. Устава БиХ.

Између Србије и Републике Српске потписана су три споразума чији је циљ спровођење члана 3, става 2а Дејтонског мировног споразума – Устава БиХ. Први Споразум о специјалним паралелним односима између Савезне Републике Југославије (СРЈ) и Републике Српске потписан је 1997. године у Београду, када је основан Савет за сарадњу. Други Споразум о успостављању специјалних паралелних односа између СРЈ и Републике Српске потписан је 2001. године у Бањалуци, када је установљено Веће за сарадњу и Стални одбор. Последњи, трећи Споразум о успостављању специјалних паралелних односа између Србије и Републике Српске потписан је 2006. године у Београду, а ратификован је наредне, 2007. године (Bjelajac, Katana i Trivić 2007).

Уставом БиХ предвиђена категорија посебних паралелних односа није прецизно дефинисана, али се може претпоставити да области које могу бити предмет ових односа јесу све области које нису

дефинисане као искључива надлежност БиХ (Савић 2014, 194–195). У члану 3, став 1а Устава БиХ, истиче се да су искључиве надлежности државе у следећим областима: спољна политика; спољнотрговинска политика; царинска политика; монетарна политика; финансирање институција и плаћање међународних обавеза БиХ; имиграција, избеглице и азил; спровођење међународних и међуентитетских политика и регулација кривичних прописа, укључујући и односе са Интерполом; успостављање и функционисање заједничких међународних комуникација; регулисање међуентитетског транспорта; контрола ваздушног промета (Nansen Dialogue Center Sarajevo n.d., 37–38).

Области сарадње на које је усредсређена Декларација односе се на: културу; спорт; безбедност; образовање; историјско памћење; националне симболе и обележавање заједничких празника; демографску политику – мере за поспешивање наталитета; пољопривреду; економску сарадњу и робну размену; енергетику и рударство; туризам; банкарство; финансије и платни систем; здравство; саобраћај; инфраструктурне пројекте и сарадњу тј. јачање веза са српском дијаспором (RTS 2024b, 6–13).

Компаративном анализом садржаја Устава БиХ (чланова који дефинишу искључиве надлежности БиХ и надлежности ентитета) и анализе садржаја Декларације Свесрпског сабора, може се закључити да одредбе Декларације не крше одредбе Устава БиХ. Одредбе Декларације предвиђају вишеструку и вишедимензионалну сарадњу Србије са Републиком Српском, али дефинисане области не залазе у домен искључивих надлежности државе БиХ.

Декларацијом предвиђено усаглашавање спољнополитичког става званичног Београда са Републиком Српском, везано за војну неутралност, представља тачку која значајно може утицати на формулисање и спровођење спољне и безбедносне политике, што спада у искључиве надлежности БиХ. Иако ова одредба Декларације правно не подрива Устав БиХ, она може имати значајне политичке импликације, јер став Републике Српске утиче на међународно позиционирање БиХ и формулисање њених спољнополитичких и безбедносних политика. Тенденција промовисања и спровођења *усаглашеног српског приступа* око овог питања, за БиХ значи могућност одлагања доношења одлука, што може осетно нарушити и угрозити устаљени спољнополитичког курс на коме се ова држава налази. Овај курс заснива се на стратешким циљевима пуноправног

чланства у Европској унији (ЕУ) и НАТО (Ministarstvo vanjskih poslova BiH 2021).

Док је за опредељеност БиХ за европске интеграције постигнут консензус међу политичким лидерима три конститутивна народа, око питања интеграције у НАТО видна су спорења, која су најочигледнија ако се у обзир узме дискурс српских политичких лидера. Без обзира на јавни дискурс српских политичких лидера из БиХ, који је по питању НАТО интеграција годинама уназад изразито негативно оријентисан, ова држава је у претходним деценијама успела да оствари висок степен сарадње са НАТО. Тежња БиХ за интеграције у НАТО очитује се најпре кроз хронологију кључних догађаја у развијању односа и сарадње између две стране. Од 2006. године БиХ је чланица НАТО програма Партнерство за мир (*Partnership for Peace*), 2008. године је ратификован Споразум о статусу снага (*Status of Forces Agreement—SOFa*), док је захтев за Акциони план за чланство (*Membership Action Plan—MAP*) БиХ поднела током 2009. године (NATO 2024).

Дејтонско уставно решење, може се посматрати кроз призму метафоре *двосекли мач*—док је на њему заснована државност и међународноправни субјективитет државе, кроз консочијативни модел демократије, промовисање политике договора (консензуса), дељене власти и политичке партиципације свих конститутивних народа, оно омогућава слабљење државе, политичке застоје у доношењу одлука, дисфункционалност и урушавање државе *по слову закона*. Конфузна природа и недовољно прецизне формулације одређених дејтонских уставних одредби, омогућиле су творцима Декларације Свесрпског сабора да искористе Уставом БиХ предвиђене могућности у корист партикуларног—своје етничке заједнице, а на штету колективитета—државе БиХ и њеног унутрашњег политичког јединства заснованог на принципу консензуса.

ЗАКЉУЧАК

Простор за осмишљавање Декларације о заштити националних и политичких права и заједничкој будућности српског народа, усвојене на првом Свесрпском сабору створен је посредством утицаја више фактора. Ови фактори спадају у домен међународне политике и унутрашње политике. Међународни фактори односе се на специфичност тренутног стања међународних односа и

међународног поретка, који се налазе у дубокој кризи. Фактори унутрашње политике, који су у фокусу овог рада, односе се на формулисање циљева националне и спољне политике Србије у контексту *доктрине српског света*. Фактори унутрашње политике односе се и на Босну и Херцеговину, тачније на уставним решењем предвиђену могућност остваривања *посебних паралелних односа* ентитета са суседним државама.

За повод за усвајање Декларације званично је означено једнострано и дејтонском уставном уређењу противно деловање дела политичких лидера БиХ, везано за подношење предлога Резолуције о Сребреници при Генералној Скупштини Уједињених нација. Анализом дискурса високих званичника и заинтересоване јавности из Србије и Републике Српске, поводом усвајања Резолуције о Сребреници, установљено је да се оваквим иницијативама изазивају вишеструке последице—правне, политичке и међуетничке, безбедносне и последице концентрисане на питање правде тј. признавања легитимитета другим (српским) жртвама рата.

Како су Уставом БиХ прекршене надлежности приликом подношења ове иницијативе, дошло је до политичких последица тј. *контра—реакције* српских представника власти у БиХ, који су удруженим деловањем са властима из Београда, формулисали Декларацију усвојену на Свесрпском сабору. Анализом дискурса званичника БиХ по питању усвајања Декларације Свесрпског сабора, закључује се да босанскохерцеговачка јавност у оваквој иницијативи види претњу за очување територијалног интегритета и целовитости БиХ, регионалног мира и безбедности, али и да подразумева наставак тзв. хегемонистичке политике Србије са краја прошлог века, оличене у савременој доктрини српског света.

Компаративном анализом садржаја Декларације и Устава БиХ, утврђено је да њене одредбе нису у правном смислу у супротности са Уставом. У том смислу, Декларацијом се исказује намера политичких елита из Србије и Републике Српске за операционализацијом одредбе Устава БиХ која предвиђа право на остваривање посебних паралелних односа ентитета (Републике Српске) са суседном државом (Србијом).

Одредбе Декларације које се тичу тежње да се став Републике Српске, по питању војне неутралности, усагласи са ставом Србије, најеклатантнији су пример спољних утицаја на формулисање политике БиХ, који се одражавају на ефикасно одлучивање и међуетничке односе у друштву. На тај начин, српски представници

власти у БиХ имају могућност да користе предвиђене политичко–институционалне механизме, којима би, тежећи да усагласе свој став о војној неутралности са Србијом, могли у потпуности да ригидним приступом блокирају или успоре наставак интеграција ове државе у НАТО. У том контексту, подстицање укорееености етничких подела доводи до политичког застоја, слабљења државне кохезије (Lijphart 1977, 42) и нарушавања политичког јединства.

Консоцијативне демократије утемељене су на принципу дељене власти и политике консензуса тј. договора политичких елита око важних друштвено–политичких питања. Уколико стране у БиХ не буду изразиле политичку вољу и спремност да се руководе овим принципима, те наставиле да спроводе једностране политичке потезе, урушавајући политичко јединство и унутрашњу кохезију кроз јачање међуетничких тензија и подстицање политичких застоја, читав дејтонски поредак на коме почива државност БиХ и њено политичко–институционално функционисање, може бити доведен у питање.

С обзиром на то да је Декларација од недавно на снази, потребно је обезбедити већу временску дистанцу за процену њених стварних ефеката. У том смислу, истраживања у наредном периоду могла би бити формулисана у правцу испитивања остварености Декларацијом предвиђених видова сарадње између Србије и Републике Српске, кроз анализу потписаних билатералних споразума, њихових практичних резултата, као и реализованих заједничких пројеката у областима које су дефинисане усвојеном Декларацијом.

РЕФЕРЕНЦЕ

Вучићевић, Душан. 2011. „Од консоцијативне до демократије са подељеном влашћу: Лајпхартова теоријска концептуализација.” *Српска политичка мисао* 31 (1): 75–96. DOI: 10.22182/spm.3112011.3.

Љубомировић, Александар. 2024. „Стварање српског света: Квалитативна анализа садржаја јавних исказа о концепту и дефинисање његових димензија.” *Национални интерес* 48 (2): 105–133. DOI: 10.5937/nint48-51349.

Марковић, Јелена. 2024а. „Цвијановић писала УН: Лагумџија подрива Устав предлагањем Резолуције о Сребреници.” *Russia Today Balkan*. Последњи приступ 15. октобар 2024. <https://>

rt.rs/srbija-i-balkan/83982-republika-srpska-bosna-i-hercegovina-zeljka-cvijanovic-srebrenica/.

Марковић, Јелена. 2024б. „Резолуција о Сребреници уз подршку САД, Немачке и БиХ: кривична пријава против амбасадора у УН.” *Russia Today Balkan*. Последњи приступ 16. октобар 2024. <https://rt.rs/srbija-i-balkan/84820-bih-republika-srpska-srebrenica-rezolucija/>.

Миленковић, Мирјана. 2022. „Регионални безбедносни поткомплекс – Случај Западни Балкан.” *Српска политичка мисао* 75 (1): 217–242. DOI: 10.22182/spm.7512022.10.

Политика. 2024. „Спајић: Прихваћени амандмани Црне Горе на резолуцију о Сребреници.” *Политика*. Последњи приступ 7. октобар 2024. <https://www.politika.rs/scc/clanak/615332/Spajic-Prihvaceni-amandmani-Crne-Gore-na-rezoluciju-o-Srebrenici>.

Родић, Немања. 2016. „Институционализовани консоцијализам у Босни и Херцеговини.” *Политика* 6 (12): 169–185. DOI: 10.5937/pol1612169R.

Савић, Матеј. 2014. „Споразум о специјалним паралелним односима – Дејтонски темељ односа Републике Српске и Републике Србије.” У *Република Србија и Република Српска – стари и нови политички изазови*, ур. Слободан Наградић, Ивона Лађевац и Тијана Кецмановић, 186–199. Београд: Институт за међународну политику и привреду.

Anadolu Ajansı. 2024. „Enver Halilović: Deklaracija svesrpskog sabora je pravno-politička agresija na Bosnu i Hercegovinu.” *Anadolu Ajansı*. Poslednji pristup 6. oktobar 2024. <https://www.aa.com.tr/ba/politika/enver-halilovi%C4%87-deklaracija-svesrpskog-sabora-je-pravno-politi%C4%8Dka-agresija-na-bih/3256013#>.

Bjelajac, Maja, Erduan Katana i Branka Trivić. 2007. „Formirano Veće za saradnju RS i Srbije.” *Radio Slobodna Evropa*. Poslednji pristup 7. septembar 2024. <https://www.slobodnaevropa.org/a/714210.html>.

Buzzan, Berry, and Ole Wæver. 2003. *Regions and Powers. The Structure of International Security*. New York: Cambridge University Press.

- Cantone, Sergio. 2024. "Why did Serbia react harshly to the UN Resolution on Srebrenica?" *Euro News*. Poslednji pristup 9. oktobar 2024. <https://www.euronews.com/2024/05/25/why-did-serbia-react-so-harshly-to-the-un-resolution-on-srebrenica>.
- Chandler, David. 2006. "State Building in Bosnia: The Limits of 'Informal Trusteeship'" *International Journal of Peace Studies* 11 (1): 17–38.
- Dnevni Avaz. 2024. „Bećirović razgovarao sa Šmitom: Deklaracija tzv. svesrpskog sabora ugrožava mir u regiji i ruši međunarodno pravo.” *Dnevni avaz*. Poslednji pristup 5. oktobar 2024. <https://avaz.ba/vijesti/bih/916253/becirovic-razgovarao-sa-smitom-deklaracija-tzv-svesrpskog-sabora-ugrozava-mir-u-regiji-i-rusi-medjunarodno-pravo>.
- Đurić, Marko. 2024. "UN Srebrenica Resolution will cause further division in the Balkans." *Politico*. Poslednji pristup 9. oktobar 2024. <https://www.politico.eu/article/un-generally-assembly-opinion-srebrenica-resolution-bosnia-balkans-serbia/>.
- El Mufti, Karim. 2008. "Power Sharing Imposed. The Case of Bosnia and Herzegovina." In *Power Sharing: Concepts and Cases*, ed. Theodor Hanf, 55–66. Byblos: International Centre for Human Sciences.
- Funk, Julianne, and Marie E. Berry. 2020. "Introduction." In *Healing and Peacebuilding After War. Transforming Trauma in Bosnia and Herzegovina*, ed. Julianne Funk, Nancy Good and Marie E. Berry, 1–12. London: Routledge.
- Glas Amerike. 2024. „Poznat konačan tekst predloga Rezolucije o Srebrenici u UN.” *Glas Amerike*. Poslednji pristup 4. oktobar 2024. <https://www.glasamerike.net/a/poznat-kona%C4%8Dan-tekst-predloga-rezolucije-u-srebrenici-u-un/7616912.html>.
- Good, Nancy, and Julianne Funk. 2020. "Fundamentals of Trauma. Confronting the Myths and Widening the Spectrum for Peacebuilding." In *Healing and Peacebuilding After War. Transforming Trauma in Bosnia and Herzegovina*, ed. Julianne Funk, Nancy Good and Marie E. Berry, 15–35. London: Routledge.
- Ilić, Ivan. 2017. „Problemi konsocijalne demokratije.” *Balkanske Sinteze* 2: 61–70.
- Jovandić, Aleksandra, Đorđe Dujković, i Marko Lončar. 2020. *Da li je Dejton položio ispit?* Sarajevo: Friedrich Ebert Stiftung.

- Kasapović, Mirjana. 2005. "Bosnia and Herzegovina: Consociational or Liberal Democracy?" *Politička misao* 42 (5): 3–30.
- Klix. 2024. „Lendo: Vučić je krenuo u realizaciju deklaracije svesrpskog sabora.” *Klix*. Poslednji pristup 6. oktobar 2024. <https://www.klix.ba/vijesti/bih/lendo-vucic-je-krenuo-u-realizaciju-deklaracije-svesrpskog-sabora/240612054>.
- Lijphart, Arend. 1977. *Democracy in plural societies: A Comparative Exploration*. New Haven: Yale University Press.
- Lijphart, Arend. 2008. *Talking about Democracy: Power Sharing and Majority Rule in Theory and Practice*. London: Routledge.
- Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine. 2020. „Strategija vanjske politike Bosne i Hercegovine.” *Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine*. Poslednji pristup 20. septembar 2024. https://www.mod.gov.ba/slike2014/02.28.20._3_Strategija%20vanjske%20politike%20BiH.pdf.
- Ministarstvo vanjskih poslova Bosne i Hercegovine. 2021. „BIH i NATO.” *Ministarstvo vanjskih poslova Bosne i Hercegovine*. Poslednji pristup 24. oktobar 2024. https://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/multilateralni_odnosi/sjevernoatlantski_savez_nato/bih_i_nato/?id=112.
- Moskovljević, Miloš. 2022. "War on the Walls. (Re-) imaging Past and Collective Memories through Murals and Graffiti in post-Yugoslav Serbia." *UXUC—User Experience and Urban Creativity* 4 (1): 23–40. DOI: 10.48619/uxuc.v4i1.649.
- N1. 2024. „Dodik: Zbog Rezolucije u Srebrenici BiH dovedena u krizu iz koje neće izaći.” *N1*. Poslednji pristup 13. oktobar 2024. <https://n1info.rs/region/dodik-zbog-rezolucije-u-srebrenici-bih-dovedena-u-krizu-iz-koje-nece-izaci/>.
- Nansen Dialogue Center Sarajevo [NDC]. n.d. „Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini.” *Nansen Dialogue Center*. Poslednji pristup 4. septembar 2024. <https://ndcsarajevo.org/Dokumenti/Dejtonski-mirovni-sporazum.pdf>.
- North Atlantic Treaty Organization [NATO]. 2024. "Relations with Bosnia and Herzegovina." *North Atlantic Treaty Organization*. Poslednji pristup 17. oktobar 2024. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49127.htm.

Pribićević, Ognjen. 2024. *Drugačiji svet–Tramp, Bregzit i rat u Ukrajini*. Beograd: Clio i Institut društvenih nauka.

Radio Sarajevo. 2024. „Komšić: Svesrpski sabor definisao mete i političko–versku platformu koja je priprema za novi sukob.” *Radio Sarajevo*. Poslednji pristup 6. oktobar 2024. <https://radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/komsic-svesrpski-sabor-definisao-mete-i-politicko-vjersku-platformu-koja-je-priprema-za-novi-sukob/548961>.

Radio televizija Republike Srpske [RTRS]. 2024. „Rezolucija o Srebrenici najveća podvala u modernoj istoriji i uvreda za srpske žrtve.” *Radio televizija Republike Srpske*. Poslednji pristup 10. oktobar 2024. <https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=556082>.

Radio televizija Srbije [RTS]. 2024a. „Generalna skupština usvojila rezoluciju o Srebrenici – 84 za, 19 protiv, 68 uzdržano; Vučić : Ovo će otvoriti Pandorinu kutiju.” *Radio televizija Srbije*. Poslednji pristup 17. oktobar 2024. <https://www.rts.rs/lat/vesti/politika/5446999/rezolucija-o-srebrenici-un-generalna-skupstina.html>.

Radio televizija Srbije [RTS]. 2024b. „Deklaracija Svesrpskog sabora o zajedničkoj budućnosti srpskog naroda.” *Radio televizija Srbije*. Poslednji pristup 11. septembar 2024. https://www.rts.rs/upload//media/2024/5/8/15/58/872/2796060/%D0%94%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0_%D0%A1%D1%80%D0%BF%D1%81%D0%BA%D0%B8_%D0%A1%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%80_07_06_2024.pdf.

Stojanović, Nenad. 2019. “Democracy, Ethnoicracy and Consociational Democracy.” *International Political Science Review* 41 (4): 30–43. DOI: 10.1177/0192512119881730.

Van Den Rul, Celine. 2016. “Why have Resolutions of the UN General Assembly if they are not legally binding?.” *E–International Relations*. Poslednji pristup 17. oktobar 2024. https://www.e-ir.info/2016/06/16/why-have-resolutions-of-the-un-general-assembly-if-they-are-not-legally-binding/#google_vignette.

24Sedam. 2024. „Elmedin Konaković o svesrpskom saboru: ponovo uvrede na račun Srbije.” *24Sedam*. Poslednji pristup 5. oktobar 2024. <https://24sedam.rs/politika/vesti/309003/elmedin-konakovic-o-svesrpskom-saboru/vest>.

Danica Lazović**Institute of Social Sciences, Belgrade*

DECLARATION OF THE FIRST ALL-SERBIAN ASSEMBLY: UNDERMINING OR OPERATIONALIZING THE DAYTON AGREEMENT?

Resume

The political relations between Serbia and Bosnia and Herzegovina (BiH) are marked by increasing complexity, especially during international crises. With partial support from the international community, contentious historical issues have resurfaced, exemplified by the adoption of the Resolution on Srebrenica by the United Nations General Assembly. This development brought critical questions about BiH's internal constitutional order, based on consociational democracy and its ethnic and religious divisions, and the challenges in achieving consensus among political elites. Serbia's response was symbolized by the convening of the All-Serbian Assembly in Belgrade, where the Declaration on the Protection of National and Political Rights and the Common Future of the Serbian People was adopted. A significant portion of the Declaration addresses BiH, advocating for enhanced cooperation with Republika Srpska, the Bosnian Serb entity. This research is grounded in the hypothesis that the Declaration serves as a framework for aligning relations between Serbia and Republika Srpska, which,

* Email address: dlazovic@idn.org.rs; ORCID: 0009-0006-4211-3048.

** This article was created as a result of scientific research work within the Institute of Social Sciences funded by the Ministry of Science, Technological Development and Innovation of the Republic of Serbia.

although ostensibly consistent with the Dayton Agreement, undermines political unity and internal cohesion in BiH. The primary research question is: Does the Declaration undermine the Dayton order in BiH, or does it provide a foundation for operationalizing the development of unique parallel relations between the Republic of Serbia and Republika Srpska as outlined in the Dayton Agreement? The findings reveal that although the Declaration does not violate the Constitution of BiH, it undermines the elite consensus, a fundamental pillar of consociational democracy. This weakens political unity and state-level cohesion. The research also examines the internal political dynamics (factors of internal politics) in Serbia and BiH that paved the way for initiatives such as the Srebrenica Resolution and the All-Serbian Assembly Declaration. Key findings indicate a significant link between the unofficial doctrine of the “Serbian world” and the provisions of the Declaration. Additionally, the study demonstrates that BiH’s internal constitutional order influences the feasibility of establishing special parallel relations between entities and neighbouring states. The Declaration capitalizes on constitutional provisions to foster stronger ties and cooperation with Republika Srpska. The dual nature of Dayton’s consociational framework is explicit. While it has ensured peace and political representation for BiH’s three constituent peoples, it has also prompted political elites to prioritize ethnic interests and pursue ethnically driven policies. Ethnically driven and unilateral actions—such as the Srebrenica Resolution and the All-Serbian Assembly Declaration—undermine the cooperative spirit essential for political elite consensus, national unity, and internal cohesion. Theoretically, this research is based on Arend Lijphart’s model of consociational democracy, focusing on its essential elements and shortcomings. Methodologically, the research employs discourse and content analysis to explore the interplay of political factors and the Declaration’s impact on the established Dayton framework in BiH.

Keywords: *Serbia, Bosnia and Herzegovina, Declaration of the All-Serbian Assembly, Resolution on Srebrenica, Dayton Peace Agreement, crisis, consociational democracy.*
